

פרק ג'

יחידה 7 - הגויים אשר הניח ה' בישראל ועתניאל בן קנז (א - יא)

11 ספר שופטים | פרק ג'

באורי קלים

3. השלמו: בני ישראל שכחו את ה' "ועבדו את הבעלים" - "וחר אף ה' בישראל".
השלמו: ה' "מכר" אותם ביד ... מלך ...

4. התבוננו במפה שהובאה בשאלה 2 והשיבו: היכן מלך אייב זה?
שאלת העמקה: מדוע ה' מכרם ביד עם כה רחוק? מדוע שעם כה רחוק יתעניין בעם ישראל ויגיע לארץ ישראל כדי לכבוש אותה?
5. לפי הפסוקים, איך יודעים שעם ישראל התפלל לה'?

6. במה זכה עתניאל בן קנז כדי לשפוט את ישראל?

7. נגד מי הוא יצא למלחמה, ומה היו תוצאותיה?

שיריים מהירי חזן שזאבים נהיים (מלחמת סיל כסאן רישעיים)

10 ספר שופטים | פרק ג'

פרק ג'

המסר הכיבוש	מנשי השופטים		השופטים הראשונים		שני מעשים נוראים	
	דבורה	דב-ב	דב-ה	דב-ו	פסל מלכה	פילוש
א-ב	ב-ג	ד-ה	ו-ז	ח-ט	י-יא	יב-יג

יחידה 7 - הגויים אשר הניח ה' בישראל ועתניאל בן קנז (א' - י"א)

1. למה הכוונה כאשר אומרים ש'ה' הניח את האויבים' 'לנסות' בם את ישראל?
2. התבוננו במפה שלפניכם וכתבו במחברתכם היכן (באיזה אזור בארץ או באיזו רוח) שכן כל אחד מן העמים הבאים: צידונים, חמשת סורי פלשתים.

הקדמה

הפסוקים הראשונים מונים עמים רבים שישבו בארץ. נסקור בקצרה את מקום יישובם:

- חמשת סרני פלשתים** ישבו באזור מישור החוף. הפלשתים התגוררו בחמש ערים (עזה, אשקלון, אשדוד, גת ועקרון). לכל עיר היה שליט הנקרא 'סרן'. מקור הפלשתים הוא מהאי כרתים וסביבותיו הנמצא באיי יוון.
- הכנעני** ישב לאורך החוף הצפוני והעמקים.
- הצידוני** ישב בצפון הגליל ובמערב סוריה.
- החיוי** ישב באזור לבנון של ימינו. אזור ההתיישבות הדרומי של החוים היה בקצהו הצפוני של החרמון ובשני רכסים כבירים עוברים לאורך דרומה של סוריה וכן בבקעת הלבנון. אזור ההתיישבות הצפוני של החוים הגיע עד הדרך המובילה לעיר חמת, במרכז סוריה של ימינו.
- החיתי** ישב במקום חיבור שפלת לוד עם עמק אילון.

6. **האמורי** ישב בחלקים של עבר הירדן המזרחי ובחלקים של עבר הירדן המערבי.

7. **הפרזי** ישב באזור הצפון מזרחי של נחלת שבט יהודה ובאזור המזרחי של נחלת בנימין.

8. **היבסי** התיישב בעיקר בעיר ירושלים.

בשונה מעמים הנ"ל שישבו בסביבות ארץ ישראל, אנו לומדים על מלכות ארם שהגיעה מרחוק כדי לכבוש את הארץ. מלכות ארם שוכנת בחבל ארץ הנקרא ארם נהריים. בימינו, ארם נהריים נמצאת בצפון סוריה בקרבת הגבול עם טורקיה. בספר בראשית מסופר שחן שוכנת בחבל ארץ זה, וממנה יצא אברהם כדבר ה' במסעו אל ארץ ישראל, ולשם שולח אברהם את עבדו כדי למצוא אישה לבנו ליצחק.

אין אנו יודעים מיהו כושן רשעתיים, אך כוחו היה רב כיוון שמלכותו שכנה מאות קילומטרים מארץ ישראל ובכל אופן עם ישראל היה משועבד לו.

כנגד כושן רשעתיים ניצב עתניאל בן קנז. מה אנו יודעים על עתניאל בן קנז? עתניאל היה משבט יהודה. הוא מתואר בספר יהושע פרק טו כאיש גיבור ואמיץ שכבש את העיר דביר הנקראת גם קרית ספר. תיאור זה חוזר גם ספר שופטים פרק א, פסוק יג. בימינו העיר דביר מצויה באזור דרום הר חברון.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

1. מדוע ה' השאיר את הגויים בארץ ובסביבותיה? הלא הם הרעו לעם ישראל?

2. מדוע כושן רשעתיים הגיע מרחוק כ"כ כדי לכבוש את הארץ ולשלוט על עם ישראל?

אפשרויות למענה ולדיון

פסוקים א - ו מונים את עמי הארץ שעמדו כנגד עם ישראל. העמים השפיעו רבות על התרבות הישראלית עד כדי כך שעם ישראל התחתן עמם ועבד עבודה זרה. הפסוקים מבארים מדוע השאיר ה' בארץ ישראל את עמי הארץ. בפסוק א' ובפסוק ד' מבואר שהסיבה אינה אלא לנסות את עם ישראל. פשוט שאין מטרת הניסיון להחליש את העם, אלא לבנות בתוכו קומה שאי אפשר לבנותה ללא הלחץ החיצוני שנוצר כתוצאה מההשפעה החיצונית.

הארמים, בראשותו של כושן רשעתיים, החלו במסע כיבושים נרחב שהגיע לארץ ישראל. לא כתובה מה הסיבה הטבעית בה החלו במסע הכיבושים עד שהגיעו לארץ ישראל. אולם הסיבה הרוחנית ידועה, הליכת ישראל אחרי האלילים.

במשך שמונה שנים היו ישראל נתונים לכיבוש הארמי. בצרתו פנה עם ישראל בזעקה לקב"ה שיושיעם. בעתניאל בן קנז בן שבט יהודה, פיעמה רוח ה', שאותה אונקלוס מפרש כ'רוח נבואה', ובזה יצא להושיע את ישראל מיד כושן רשעתיים. נצחונו של עתניאל היה מופלא שהרי עתניאל סוחף אחריו את כל ישראל

ומנצח מעצמה גדולה שעד כה שום עם לא עמד כנגדה.

בפסוק י עתניאל מתואר כשופט, מנהיג רוחני, וכיוצא למלחמה, מנהיג צבאי. ניתן לדייק מהפסוק שהוא היה שופט עוד קודם לציאתו למלחמה. דבר זה מלמדנו שהוא שאב את מנהיגותו לא מהצורך להושיע את ישראל אלא כתוצאה מהיותו שופט של ישראל. מנהיגותו הרוחנית והצבאית של עתניאל הם שעמדו לו שבמשך ארבעים שנה לשפוט את ישראל.

המסרים העולים מן היחידה

1. **התמודדות עם יצר הרע** - עם ישראל לא נזהר מלבוא במגע עם גויי הארץ והם הובילוהו לחטא.
2. **שילוב הרוח והחומר** - עתניאל בן קנז מהווה דמות של אדם העוסק ברוח ובחומר ומחבר בניהם בהנהגת עם ישראל.

הצעות להמחשות ולהרחבות

1. מטרת הניסיון אינו בא כדי להחליש את ישראל אלא לבנות בתוכו קומה רוחנית שלולא הפגישה עם הגויים, לא הייתה יכולה להבנות. ניתן להמחיש עניין זה, במשחק שיגרום לתלמידים להוציא מהם יותר ממה שהיו רגילים לעשות עד כה, כגון תחרות ריצה, קפיצה לרוחק וכד'. ישנם תלמידים שבהתחלה יאמרו שאינם יכולים, אך הלחץ החיצוני יכול להובילם להישגים גבוהים.
2. להראות לתלמידים במפה את המקומות הבאים: ארם נהריים, חרן, קרית ספר. המרחק בין המקומות ממחיש את האימפריה הארמית, ולעומתה את הישועה של הקב"ה בגירושם מן הארץ.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

1. איזו תכונות של אהוד בן גרא ניתן ללמוד מעיון בפשט הפסוקים.
2. ערכו השוואה בין אופן מלחמתו של אהוד לבין אופן מלחמתו של שמגר בן ענת.

אפשרויות למענה ולדיון

עגלון מלך מואב עובר את הירדן וכובש את יריחו עיר התמרים. סכנת כיבוש עומדת בפני שבט בנימין כיוון שהוא השבט הקרוב ביותר לעיר יריחו. אהוד בן גרא, בן שבט בנימין, חש בסכנה הצפויה, לכן הוא יוצא להתקפה.

אהוד הפך לשופט לאחר שנשלח בידי בני ישראל להכות את עגלון.

כוונתו הגלויה של אהוד בכניסתו לארמונו של עגלון הייתה למסור לו את המנחה שעם ישראל נותנים לעגלון. נתינת המנחה מסמלת מעל הכל את השעבוד של ישראל למואב. אך כוונתו הנסתרת של אהוד הייתה להכות את עגלון בארמונו. בפעולה זו הוא מסכן את עצמו למען עם ישראל, דבר המלמד על נחישותו ואומץ ליבו.

בדרך כלל, בני אדם המשתמשים ביד ימין מניחים את חרבם בצד שמאל, כך יותר נוח להם לשלוף את חרבם. אהוד היה שונה מרוב בני אדם, הוא היה איטר יד ימינו כלומר שמאלי. שומרי הארמון של עגלון בדקו אותו בצד שמאל לראות אם הוא מניח חרב בצד שמאל כפי רוב בני אדם. אהוד השתמש במימד ההפתעה כאשר הוא שלף את חרבו מצד ימין ולא מצד שמאל, מהצד שעגלון כלל לא ציפה לו. מותו של עגלון מתואר בפסוקים באופן מאוד משפיל.

אהוד בורח מארמונו של עגלון ומנצל את הזמן בו עדיין לא יודעים על מותו של עגלון. הוא מוביל את כל המערכה והעם הולך אחריו. אכן, המלחמה הפתיעה את מואב והניצחון של ישראל היה מוחלט (אם כי, תשועתו לא הצליחה להביא ישועה מוחלטת לישראל כפי שמואר בשירת דבורה פרק ה, ו- ז).

שמגר בן ענת היה השופט הבא. הפלשתים הם עמים שהגיעו מהאי כרתים ומחופי צפון הים התיכון והתיישבו במערבה של ארץ ישראל. הם החלו לדחוק את עם ישראל מכיוון מערב. למרות שהפלשתים היו לוחמים מיומנים ומאומני קרב בעלי חרבות, חניתות וכידונים, שמגר בן ענת הצליח בעזרת חקלאים הנלחמים מלמד הבקר להביא את הישועה לעם ישראל. דבר זה מלמד כלל חשוב באמונה שכאשר ישראל עושים רצון אביהם שבשמים, ה' נוטע בהם כח להלחם ולנצח את אויביהם אפילו עם כלי מלחמה פשוטים ונחותים.

המסרים העולים מן היחידה

1. **גבורה** - אהוד בן גרא השופט יוצא להילחם בעצמו ולהתמודד מול עגלון מלך מואב בעצמו.
2. **יראת כבוד ה' של עמים אחרים** - עגלון מכבד את ה' וכשהוא שומע שאהוד רוצה לאמר לו דבר בשם ה'- הוא קם ונעמד.

הצעות להמחשות ולהרחבות

1. ניתן לשוחח על "איטר יד ימינו", מדוע הכתוב ציין זאת? אפשר לברר אם בכיתה ישנם שמאליים, מצד אחד מה היתרונות להשתמש ביד שמאל, ומצד שני מה החסרונות לשימוש ביד שמאל? אפשר לתת לכלל הכיתה משימה להשתמש ביד החלשה. אח"כ לדון בכיתה מה הקשיים שהיו בזמן השימוש ביד החלשה.
2. יש להראות על המפה היכן נמצאת מואב ביחס להר אפרים, והיכן נמצא נהר הירדן.
3. יש לצייר שתי דמויות. הראשונה שמנה וגדולה (כמייצגת את עגלון), השנייה חכמה (כמייצגת את אהוד). בכיתה ניתן לדון מי הדמות שיכולה לנצח במלחמה, האם השמנה והגדולה או החכמה? כיצד אנו משתמשים בחכמה כדי לנצח בחיים שלנו?